

Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'. — Η ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. — ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖ. ΤΕΧΝΗΣ
ΕΠΙ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

(*Ἁγία Σοφία — Παβέρρη*)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἶχεν ἐγείρῃ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ Μεγάλου Ἱπποδρουμίου ναόν, εἰς τὴν Ὑπερτάτην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν (καὶ οὐχὶ εἰς γυναικίαν τινα ἁγίαν). Ὁ ναὸς οὗτος καταστραφεῖς εἰς τινα ἐπανάστασιν τῷ 404, ἀνεκτίσθη ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Α'. τῷ 415 μ. Χ. Κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκαια ἐπυρπολήθη καὶ πάλιν (532) ἀνοικοδομήθη δὲ ἐξ ὑπαρχῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανός, ὑπῆρξε περίεργος φυσιογνομία. Ἀπὸ φύσεως οὐδὲν εἶχε πλεονέκτημα πρὸς μεγαλουργίαν καὶ ὁμῶς ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας του πολλὰ καὶ μεγάλα συνετελέσθησαν γεγονότα. Ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν ἔργων, καὶ ἐν τῇ τέχνῃ πρωτηγώνιστήσαν. Ἡγεῖρε μνημεῖα πολλὰ καὶ λαμπρά, πρὸς διακόσμησιν τῶν πόλεων. Ἀλλὰ τὸ περικαλλέστερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ Ἁγία Σοφία, ἣν διειροπόλησε νὰ ὑπερβῇ κατὰ τὸ μέγαλτον ὅλα τὰ γνωστὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς του τέμνη καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος.

Τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέθηκεν εἰς δύο περιφρονεῖς ἀρχιτέκτονες, Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανόν, οὗτινος ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦτο ἐπιφανὴς καὶ τὸν Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον, ἀμφοτέρους ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καταγομένους, καὶ οὗτοι κατήρτισαν ναὸν ὄντως θαυμάσιον ὑπὸ ἀρχιτεκτονικὴν ἔποψιν.

Ὁ ναὸς ἐκτίσθη εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἔνθα καὶ ὁ παλαιός, ἀλλ' ἐν εὐρυτέρῳ χώρῳ, δι' ὃν μεγάλαι ἀπητήθησαν ἀποζημιώσεις ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν.

Δέκα χιλιάδες ἐργάται εἰς λόχους ἐξ ἑκατὸν ἀνδρῶν ἕκαστος, εἰργάσθησαν εἰς τὴν οἰκοδομήν. Διὰ νὰ προρθῶσιν δέ, δὲν ἐδίστασαν νὰ λάβωσι καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων ἀκόμη ὕλικόν. Ὁ

Ἰουστινιανὸς ἐπεδείξατο μέγα ἐνδιαφέρον· ἔγραψε ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ τῷ ἐπεμψαν ἐκ τῆς Ἑρέσου οὐκ ὀλίγας χρώματος πρασίνου, ἐξ Αἰγύπτου στήλας ἐκ γρανίτου καὶ πορφυρίτου λίθου κλπ. Ἡ διαφορά αὕτη τῶν ὕλικῶν, παντοίων χρωμάτων, ἀλλὰ λίαν καλαισθητῶς ἡρμοσμένων, ἐξῆρε τὸ σύνολον τῆς τέχνης καὶ συνευλόγησεν ἐπιτυχῶς μὲ τὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεως.

Εἴκοσι ἔτη ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ ἀνοικοδομηθῇ ὁ θαυμάσιος οὗτος ναός, ἐδαπανήθησαν δέ, μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς καλλωπίσεως 324,000,000 δρ.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἐγένοντο τῷ 537, ἐν μεγάλῃ πομπῇ.

Ἰδοὺ ἐν γενικῷ σχεδίῳ ὅποιον ἦτο τὸ οἰκοδόμημα.

Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἀνατολικὴν ἀψίδα, τὸ τέμενος περιελήφθη ἐν τετραγώνῳ ἐδάφει μέτρων 77 πρὸς 76 μ. καὶ 70 ἑκατοστά.

Δὲν ἦτο ὀλὴ, ἐπίμικτες τετράγωνον ἀπολήγον εἰς ἀψίδα, ὡς ὅλαι αἱ προηγουμένως κτισθεῖσαι ἐκκλησίαι, ἀλλὰ σταυροειδὲς οἰκοδόμημα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν, ἕκτοτε δὲ αἱ πλεῖσται χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι οὕτως οἰκοδομοῦνται, ὡς λ. χ. ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἡ ἐν Τραπεζοῦντι, ἡ ἐν Κιέβῳ τῆς Ρωσσίας. Ἐννοεῖται τινα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Σοφίας ἐν Ἀθήναις παρέχει ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Νικοδήμου.

Διὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Σοφίας, τοῦ νεωτέρου, νέος παρήχθη τύπος ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Οἱ ἀρχιτέκτονες ἐνεπνεύσθησαν βεβαίως ἐκ τῆς ἀρχαίας τέχνης, μὲ τὴν διαφορὰν τοῦ θόλου, ὅστις εἶνε νεωτέρα προσθήκη. «Φῶς, ἐλαφρότης καὶ ἀρμονία» ὡς λέγει καὶ ὁ ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος εἶνε τὰ ὑπέροχα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἥτις εἶνε τὸ ὑπατον καλλιτέχνημα τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Πρὸ τοῦ τέμενους ἦτο τὸ αἶθριον (atrium) ¹⁾ καὶ διπλοῦς νάρθηξ. Ὁ δεῦτερος νάρθηξ συνεκoinώνει δι' ἐννέα θυρῶν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ.

Ἀμα εἰσῆρχετό τις ἐν τῷ ναῷ εἶχεν ἐνώπιόν του πέραν τὸ σύνολον τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ἀρμονίᾳ τῶν εὐθειῶν γραμμῶν καὶ τῶν ἐν ἐνότῃ ἐξόχῳ θύλων. Ἐν τῷ κέντρῳ

1) Ἀὐτὴ κυκλωμένη ἐσωτερικῶς ὑπὸ στωῶν.